

מבט על, גיליון 460, 31 באוגוסט 2013

תקיפה אמריקנית בסוריה — משמעויות לישראל

עמוס ידלין
אבנר גולוב

ביום רביעי, ה-28 באוגוסט 2013, הצהירו הנשיא אובמה וראש ממשלת בריטניה קמרון כי "התרחשה התקפה כימית וכי אין ספק לגבי האחריות של משטר אסד לכך". למרות ההחלטה של הפרלמנט הבריטי לא לקחת חלק בתקיפה בסוריה, הנשיא אובמה הצהיר ביום שבת כי הוא החליט לנקוט בפעולה צבאית מצומצמת בסוריה וכי הוא פונה לקבל את אישור הקונגרס האמריקני. וושינגטון ממשיכה לדון עם בנות בריתה ביעדים האסטרטגים של התקיפה ובבחירת החלופה הצבאית שתשיג את מירב התועלת במינימום עלות וסיכונים. ישראל אינה מעורבת ישירות לא במלחמת האזרחים בסוריה ולא בתקיפה האמריקאית הצפויה. עם זאת, האיומים מסוריה, כמו גם מאיראן ומחזבאללה, מחייבים לבחון את המשמעויות לישראל מתקיפה אמריקאית – ולנסות להבין את התועלת לביטחון הלאומי הישראלי, כמו גם את הסיכונים. מתוך כמה חלופות של יעדים אסטרטגיים, נראה שהאמריקאים בחרו ביעד הענישה לצורך הרתעה. מאמר זה מנתח את המשמעויות לישראל של שני מתארי תקיפה אמריקנים: המתאר הצפוי, המצומצם – ענישה, והמתאר הרחב יותר, שמכוון לסילוקו של משטר אסד. זאת לאור היעדים והאינטרסים הישראלים בטווח הקרוב והרחוק.

ראשית נמנה את האינטרסים הישראליים המרכזיים בהקשר של סוריה.

אינטרסים לטווח הקצר:

1. האינטרס הישראלי החשוב ביותר בהקשר של התקיפה האמריקנית הצפויה הוא הבהרה חד-משמעית, כי המחיר של שימוש בנשק לא קונוונציונלי הינו גבוה. אינטרס זה חשוב לשם הרתעת כל מנהיג במזרח התיכון, המהרהר באפשרות לעשות שימוש בנשק לא קונוונציונלי נגד ישראל.
2. בראייה יותר רחבה, חשוב לישראל שארצות הברית תחזור ותייצב עצמה בעמדת השפעה אסטרטגית במזרח התיכון ותשפר את אמינותה והרתעתה באזור, גם מול התנהלות קונבנציונלית של יריביה. האמינות וההרתעה האמריקאית סבלו משחיקה במהלך אירועי ההתקוממויות הערביות בשלוש השנים האחרונות, ונוכח ההצהרות הפומביות של בכירים בממשל שקראו להקטין את המעורבות האמריקנית באזור, ואף לבצע שינוי מיקוד אסטרטגי לכיוון מזרח אסיה. השבת כוח ההרתעה האמריקני תחזק את מעמדה ואת המעמד של בנות בריתה – ביניהן ישראל – במסגרת המאבק בין המחנה המתון למחנה הרדיקלי באזור.
3. לישראל אינטרס עליון בשימור השקט בגבולותיה ואל מול מדינות שכנות. המשך השגרה הביטחונית הרגועה מול לבנון וסוריה. שמירה על שגרת חיים, ככל שניתן, היא אינטרס מוסרי, בטחוני וכלכלי. ישראל צריכה להימנע ככל הניתן מלהיגרר לתוך מלחמת האזרחים של סוריה. אם ישראל תותקף ההחלטה על תגובה ישראלית לא צריכה להיות אוטומטית וכל עוד לא תהיה פגיעה משמעותית בישראל ניתן יהיה להכיל את התקיפה.
4. אינטרס ישראלי נוסף הנגזר מהתקיפה האמריקנית הצפויה בסוריה חורג מהזירה הסורית ומוכוון לסוגיית תכנית הגרעין הצבאית של איראן. איראן צופה במתרחש בסוריה ובוחנת את התגובה האמריקנית. לישראל חשוב מאוד שאיראן תייחס נחישות גבוהה מצד וושינגטון לקיים את ההבטחות הנשיאותיות בנושא קווים אדומים, כאשר טהראן שוקלת את מדיניותה מול הקו האדום של הנשיא האמריקני מולה, קרי, מניעת התגרענותה הצבאית של איראן. פעולותיו של הנשיא אובמה ושיתוף הפעולה שישגי עם בנות בריתו המערביות והאזוריות יקרינו מהסוגיה הסורית לסוגיה הגרעינית האיראנית.

אינטרסים לטווח הארוך

5. בראייה ארוכת טווח, חשוב מאוד לישראל, כי הלחימה בסוריה לא תסתיים בניצחון הברית טהראן-דמשק-חזבאללה. ניצחונו של אסד יחזק את אויביה של ישראל באזור, ובראשם חזבאללה, ויעודד את חמאס המבודדת לשוב לשרת בנאמנות את הפטרון האיראני. לישראל אינטרס ברור לשמר את מגמת ההחלשות של ארגוני טרור אלו.

6. אינטרס ישראלי חשוב נוסף, הוא, שלאחר סיומה של מלחמת האזרחים בסוריה תקום מדינה ליברלית פרו-מערבית, שתנטוש את הפטרון האיראני ותפסיק את התמיכה בארגוני הטרור. מדינת ישראל שקלה בעבר להחזיר חלקים מרמת הגולן, כדי להבטיח את הרכיב השני. מלחמת האזרחים מאפשרת הזדמנות אסטרטגית לתוצאה דומה ללא גביית "מחיר" טריטוריאלי מישראל בטווח המיידי.

7. במקרה של התחזקות הארגונים הגיהאדיסטים כדוגמת "אל-נוסרא" מול המשטר עד כדי חופש פעולה ברמת הגולן, האינטרס הישראלי יהיה להבטיח, כי איום הטרור יישאר איום מקומי ולא איום אסטרטגי, גם אם לא תוכל להבטיח מאה אחוזי הצלחה במניעת פעולות טרור.

להלן יבחנו האינטרסים של ישראל לאור שני היעדים האסטרטגים של ארצות הברית והפעילות הצבאית למימושם.

1. תקיפה אמריקנית סמלית לצרכי ענישה

תקיפה אמריקנית שמטרתה להעניש את אסד ואת כוחותיו על השימוש בנשק כימי ולהראות את נחישות הנשיא האמריקני להגיב על חציית הקו האדום תכלול פגיעה נקודתית בכמה מטרות צבאיות או נכסים של השלטון. "הניו-יורק טיימס" פרסם ביום רביעי (28 באוגוסט 2013), כי התכנון האמריקני כולל התקפה של 50 מטרות צבאיות הקשורות ליחידות שלקחו חלק בתקיפה הכימית, שתימשך יומיים. מכיוון שמדובר בענישה סמלית – הצלחתה להעביר את המסר האמריקני הופכת לקריטית. תקיפה אמריקנית מוגבלת אך מוצלחת, המגבה את הנחישות האמריקנית למנוע שימוש בנשק לא קונוונציונלי, תשיב מעט את כוח ההרתעה האמריקני נגד שימוש מאסיבי בנשק כימי ותשפר במידה מסוימת את היוקרה האמריקנית באזור. כאמור, תקיפה ממוקדת אך בעלת מסר ברור גם עשויה להשפיע על קבלת ההחלטות בטהראן. כלומר, מתאר התקיפה האמריקאי הצפוי יקדם חלק מהאינטרסים הישראליים – בייחוד אלה הקשורים לכוח ההרתעה האמריקני באזור – אך במידה מאוד מצומצמת.

לעומת זאת, תקיפה אמריקנית לא מוצלחת, כמו זו בבקעה הלבנונית ב-1983 או תקיפת טילי ה-טומהוק באפגניסטן ובסודאן ב-1998, עלולה להחליש את ההרתעה האמריקנית מול השימוש בנשק לא קונוונציונלי ולפגוע אף יותר ביוקרתה האזורית. אסד יבין, כי המחיר שהוא ישלם על השימוש בנשק הכימי יהיה נמוך גם כאשר ארצות הברית נדחפת לפעול ולא יהסס להמשיך ולהשתמש בנשק זה לצרכים מקומיים. פעולה אמריקנית לא אפקטיבית עלולה לעודד את ארגוני המורדים הגיהאדיסטים לשים ידם על נשק כימי, כדי לשפר את מאזן הכוחות מול צבאו של אסד. נשק כזה בידי ארגוני טרור גיהאדיסטים הינו איום ישיר על ישראל. גם שאר המנהיגים במזרח התיכון – וביניהם גם ההנהגה האיראנית, שבוחנת את ההתנהלות האמריקנית – יבינו, כי המעצמה החזקה בעולם חוששת להשתמש בכוחה, כדי לקדם את האינטרסים שלה.

הסיכון לישראל במתאר זה יהיה נמוך. מה שידריך את אסד בתגובתו יהיה נושא שרידות המשטר ושאיפתו להמשיך לשמר את העימות עם האופוזיציה כעימות פנימי. בהרחבת העימות לישראל אסד מסכן את משטרו ולכן סביר שלא יגיב. גם כאשר יוחסו לישראל התקפות בסוריה ב-2007 וב-2013 אסד לא הגיב מאותם שיקולים של שרידות המשטר.

2. מתאר רחב - מכה משמעותית שתכליתה סילוקו של אסד

אם במתאר הענישה אסד יכול להעריך כי לא נשקפת לו ולמשטרו סכנה חיצונית והוא יכול להתמקד במלחמה נגד המורדים, במקרה של התקפה אמריקנית המכוונת "לעריפת הראש הסורי", בטחונו של אסד יתערער. בתרחיש זה, ארצות הברית תתקוף נכסי שלטון ותבקש להשמיד את היכולות הצבאיות האסטרטגיות הסוריות, כדי להותיר את אסד ללא כוח שיכול להגן עליו. במתאר כזה ארצות הברית תשקם את כוח ההרתעה שלה ותשיב את מעמדה באזור. מהלך כזה יהווה גם פגיעה קשה בברית טהראן-דמשק-בירות ויעביר מסר ברור של נחישות אמריקנית לטהראן.

עם זאת, מהלך אמריקני מסוג זה טומן בחובו שני סיכונים מרכזיים לישראל. הראשון והמיידי, הוא שכאשר אסד יעריך, כי ארצות הברית פועלת, כדי להפילו הוא עלול להחליט על שיגור טילי קרקע-קרקע לישראל וייתכן ואף חימוש בנשק כימי. נוכח כוח ההרתעה הישראלי ויעילותו המוגבלת של הנשק הכימי, אנו מעריכים, כי הסיכוי לתרחיש כזה – עדיין נמוך, אולם הוא יותר גבוה מאשר בשני התרחישים

האחרים. למרות שסבירותו נמוכה, משמעותו הרבה מחייבת את הממשלה הישראלית למנוע, ובמקרה של כישלון – לצמצם, את תוצאותיה של תקיפה כזו. איום שני במקרה של היחלשות ואף העלמות משטר אסד, הוא הרחבה של איום הטרור מסוריה על ישראל. מכיוון שארגוני הטרור בסוריה, אשר מממונים בעיקר על-ידי קטאר, מהווים את החלק החזק והמאורגן ביותר בקרב ארגוני המורדים, ישנה סבירות גבוהה שהם ינצלו את הפגיעה באסד, כדי להשתלט על שטחים במדינה ולחזק את כוחם בתוך החברה הסורית. במצב כזה הם יוכלו לפעול בחופשיות מול ישראל. אם ארצות הברית לא תשכיל לפעול בשיתוף פעולה עם בנות בריתה, כדי לייצר תחליף פרגמטי חזק, סוריה עלולה לשקוע למצב של מדינה נחשלת, הנשלטת על-ידי ארגוני טרור, שיהוו איום על ישראל.

סיכום

"מה שקרה בסוריה הוא טרגדיה ופשע נוראי" – כך פתח ראש הממשלה את ישיבת הממשלה ב-25 באוגוסט 2013. בהרבה מקרים המחויבות המוסרית של מדינה עומדת במתח עם האינטרסים שלה. לא זה המצב במקרה הסורי. הפסקת הטבח בסוריה והשימוש בנשק לא קונוונציונלי, שיקום המדינה ומיסוד משטר הנשלט על-ידי העם, הן דרישות מוסריות בסיסיות, התואמות את האינטרסים הישראליים. אולם הסיכון המרכזי לישראל הוא, כי בתרחיש קיצוני אסד עלול להשתמש בנשק הכימי שלו נגד ישראל. אנו מעריכים, כי בכוחה של ישראל להתמודד עם כל האתגרים שניתוח זה מעלה, ובייחוד עם האיום הלא קונבנציונלי ואיום הטרור מסוריה. **ראשית**, עליה לדבוק במדיניות לפיה היא אינה צד במלחמת האזרחים בסוריה והיא אינה מתכננת להתערב בה. ממשלת ישראל השכילה לעשות זאת עד היום וחשוב מאוד שתדע לשמר הצלחה זו גם במקרה של פרובוקציות בגבול הצפון. גם אם ישראל תידרש להגיב על פרובוקציות כאלה, יש לעשות זאת במתינות ובדגש על הגנה ומניעה וניסיון למנוע הסלמה למערכה כוללת.

שנית, על ישראל להמשיך ולהצהיר שאסד צריך להיענש על השימוש בנשק כימי כדי לשקם את ההרתעה ולחזק את הטאבו על השימוש בנשק זה. קיים גם צורך חיוני שירושלים ו-ווינגטון תמשכנה לתאם את פעולותיהן בזירה הסורית מתוך ראייה כוללת של האסטרטגיה המשותפת לעצירת תכנית הגרעין של איראן. ייתכן שניתן יהיה לראות בהתפתחויות האחרונות בסוריה הזדמנות גם מול טהראן.